

Sovyet Öncesi Dönemde Güney Sibiryaya Türk Edebiyatının Öncüleri

Prof.Dr. Gülsüm KİLLİ YILMAZ
TL1044 Kuzeydoğu Türk Lehçeleri Edebiyatı Tarihi

İoann Matveyeviç Ştıgaşev (1861-1915)

Misyoner, dilci, yazar, şair, çevirmen ve eğitimci yönleriyle dikkat çeken, Hakas (Sagay diyalekti), Şor ve Altay lehçelerini bilen İoann Matveyeviç Ştıgaşev edebi nitelikteki eserlerinin büyük kısmını Rusça yazmış olmakla birlikte Güney Sibirya Türklüğünün ilk edebiyatçılarından ve yazılı edebiyatının kurucularından biri olarak kabul edilmektedir.

İoann Matveyeviç Ştıgaşev 1861 yılında o zaman Tom vilayetinde (Guberniya) Kuznetsk okruğunda Kondomo-Karaçer kasabasına bağlı Madır (Matur) köyünde dünyaya geldi. Ştıgaşev'in dünyaya geldiği köy bugün Hakasya Cumhuriyeti'nin Taştıp rayonuna girmektedir. İoann M. Ştıgaşev'in babası Matvey Şorların Karaşor soyundan annesi Yevdokiya ise Sagay soyundandır. Kalabalık bir aile olan Ştıgaşevler çocuklarının (oğulları Dmitriy, İosif , Samson, Semyon, İoann, Tarasiy, kızları Mariya, İrina, Agripina) eğitim almasını istiyordu. En büyük iki oğullarını misyoner V.İ . Verbitskiy'in okuluna verdiler.

Bu arada İoann'ın babası ve dört kardeşi kolera hastalığına yakalanarak yaşamını yitirir. Aile için zor zamanlar başlamıştır.

İoann okula gidemediği için büyük kardeşleri İosif ve Samson'dan okuma yazmayı öğrenir. İoann'ın eğitim alma konusunda ısrarlarına dayanamayan annesi 1877 yılında onu evlerinden oldukça uzakta bulunan Kuznetsk okruğundaki Kuzedeyevo köyündeki misyoner okuluna gönderir.

Kuzedeyevo misyoner okulunu başpapaz Vasiliy İvanoviç Verbitskiy (1827-1890) kurmuştu. İlk Rus Türkologlardan biri olan ve Altay yerlileri ile ilgili tarih, dil ve etnografya çalışmaları ile tanınan V.İ. Verbitskiy Nijegorodsk Ruhani Seminariyası'nı bitirip 1853 yılında Altay'a gelmiş, eğitim ve misyonerlik faaliyetleriyle ilgilenmiştir.

Misyoner okulunda İoann başarılı bir öğrencidir. 1879 yılında Altay Ruhani Misyonu'nun idarecisi olan Arhimandrit Vladimir Şorya ve Askiz'deki bozkır dumasını ziyarete geldiğinde İoann onunla birlikte tercüman olarak seyahat eder.

Askiz'deki Duma'nın sekreteri Yefim Katanov, İoann'a дума'da yazman olarak çalışmasını teklif eder. İoann bu teklifi kabul eder. Ancak böylesine tekdüze bir iş hoşuna gitmediği gibi kendi çalışmalarına ve eğitimine de vakit ayıramamaktadır. Bu sebeple bir ay sonra Askiz'den tekrar Matur'a döner. Dönüş yolunda Taştıp bölgesinde konaklarken buradaki Rus-Kazaklar ona burada kalıp öğretmenlik yapmasını teklif ederler. Ştıgaşev burada çalışırken Rusçasını ilerletebileceğini düşünerek kabul eder. Buradaki okulda çevre köylerden gelen çocuklarla birlikte 19 çocuğa ders vermektedir. Öğretim yılı bittiğinde buradқа küçük bir kilise kurulması çalışmalarına başlar.

1880 Yılında Matur'a Verbitskiy gelir. İoann'a Ulalu'daki (Bugünkü Dağlık Altay) merkezdeki misyoner okulunda öğrenimini devam ettirmesini taklif eder. Ulalu'daki okulun idarecisi Arhimandrit Makariy İoann'ı iyi karşılar. İoann burada hem dini bilgisini hem de Rusçasını geliştirir. İoann okulu bitirdiğinde Makariy ona birinci sınıf öğretmenlerine alfabeyi öğretme görevi verir. İoann bu okulda dua okumayı, müzik aletleri çalmayı ve nota okumayı öğrenir.

1882 yılında Vladimir ve Makariy ile tekrar Altay ve Şorya'ya teftişe gider. Seyahatten döndüklerinde Vladimir İoann'a kendisini Kazan'daki öğretmenler seminariyasına göndereceğini haber verir. Seminariya'nın müdürü ünlü misyoner şarkiyatçı ve eğitimci N.İ. İlminskiy'dir (1822-1891). Makariy ile mektuplaşmalarında İoann'ın başarılarından haberdar olan İlminski onun Kazan'a gönderilmesini istemiştir. Ştıgaşev Kazan'da üç yıl (1882-1885) eğitim alır.

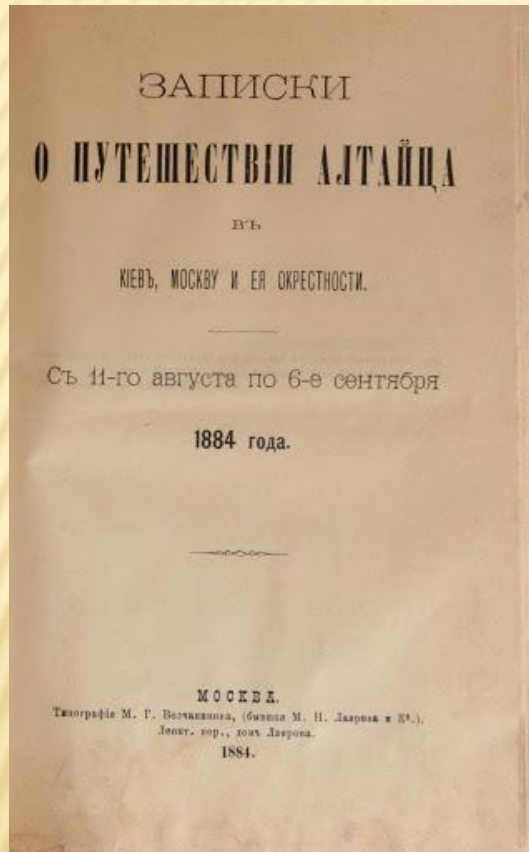

Öğreniminin daha ilk yılında İlminski ona Eski Ahit'i Altay dilinden Hakas diline çevirme görevini verir. Sonraki yıl ise Altay dilinden Şorcaya çevirme görevini verir. Bu iki çeviri ile Ştıgaşev'in Şorcaya çevirdiği "Şor Lehçesinde Cennet Yolu Rehberi" (*Ukazaniye puti v tsarstvoye nebesnoye na şorskom nareçii*) (Kazan, 1884) Kazan'da yayımlanır. Ştıgaşev İlminski'ye azizlerin yaşamını Altaycaya çevirmeye yardım eder. Aynı zamanda Seminariya'ya girmeden önce üzerinde çalışmaya başladığı Şor alfabe kitabını tamamlar ve yayımlar Altay Ruhani Misyonu'nun başı olan Makariy Altay dilinde ilk alfabeyi hazırlamış ve 1866 yılında yayımlamıştır. İoann Ştıgaşev Matur'daki kilisenin papazı olduğunda onu Şor lehçesine çevirir ve bu çalışması 1885 yılında yayımlanır: "Kuznetsk Vilayetinin Doğu Yarısındaki Yerliler İçin Şor Alfabe Kitabı (*Şorskiy bukvar' dlya inorodtsev vostoçnoy polovini Kuznetskogo okruga: Şor kijileri balaların piçikke ügretçe*)" (Kazan, 1885).

Papaz Nikolay (Nikolay Fyodoroviç Katanov'un ağabeyi) Ştıgaşev'den alfabe kitabını alarak Sagay diyalektine çeviri. Fakat bu çalışma yayımlanmamıştır.

V.İ. Verbitski'nin yönetiminde hazırlanan Altay ve Aladağ Lehçeleri Sözlüğü'nün [*Slovar' altayskogo i aladagskogo nareçiy* (1884)] hazırlanmasında İ.M. Ştıgaşev'in büyük katkısı olmuştur.

1884 yılında N.İ. İlminski İoann'ı Seminariya'daki başarıları karşılığında ödül olarak Rusya'nın kutsal yerlerini gezip görmesi için seyahate gönderir. İ. Ştıgaşev Rusya'nın çeşitli bölgelerindeki kutsal yerleri, ünlü kiliseleri vb. gezip gördükten sonra aynı yıl "Altaylının Kiev, Moskova ve Çevresine Seyahati Hakkında Notlar" adlı otobiyografik denemesini yayımlar: «Записки о путешествии алтайца в Киев, Москву и ее окрестности (1884)». Bu eser günlük şeklinde düzenlenmiştir. Bu eserde Ortodoks Hristiyanlarca kutsal sayılan mekanların Ştıgaşev'in izlenimleri, duygu ve düşünce dünyasına etkileri anlatılmıştır.

956
384

ПОСТУПЛЕНІЕ ВЪ УЧИЛИЩЕ

И

ПРОДОЛЖЕНІЕ УЧЕНІЯ

ШОРЦА (АЛТАЙЦА)

Ивана Матвѣева Штыгашева.

ИЗДАНИЕ

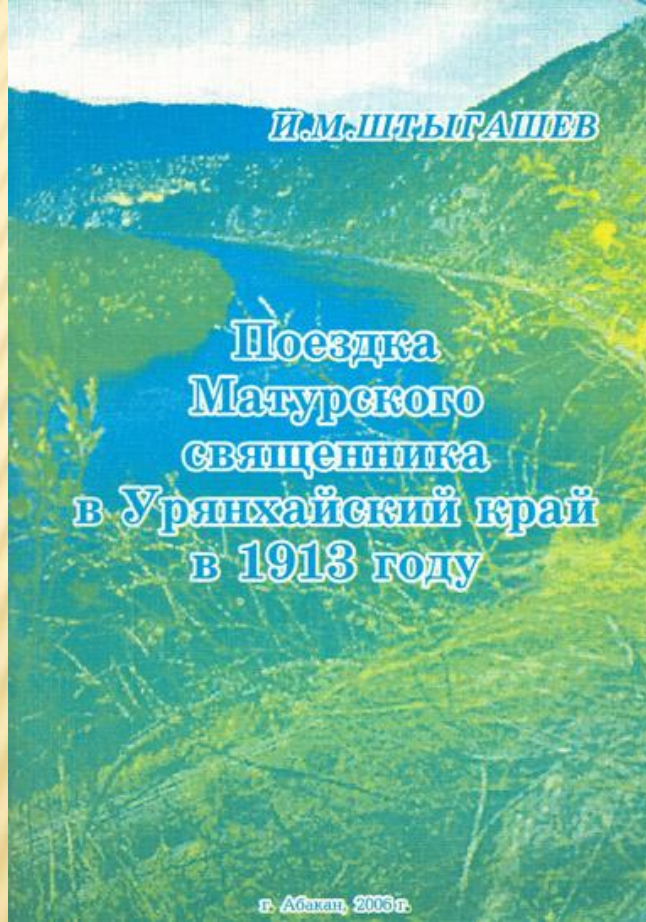
Дѣйствительнаго Члена Общества Любителей духовнаго просвѣщенія,
Попечителя Миссіонерова Покровскаго Миссіонерскаго Монастыря,
Іеромонаха ІОИЛІЯ.

КАЗАНЬ.

Типографія В. М. Ключикова, Бол. Пролетная ул. соб. домъ.
1885.

Ştıgaşev'e bu gezisinde eşlik eden papaz İoliy Ştıgaşev'den Şorya, Matur ve Altay ve Ştıgaşev'in akrabaları ile ilgili pek çok şey duymuş ve duyduğu şeyler büyük bir merak ve ilgi uyandırmıştır. İoliy Ştıgaşev'e tüm bunları öyküleştirmesini tavsiye eder. Ştıgaşev de bunun üzerine "Şor (Altay) İoann Matveyeviç Ştıgaşev'in Okula Girmesi ve Öğrenimini Devam Ettirmesi" (1885) adlı otobiyografik eserini yazar ve yayımlar. Bu eserinde Seminariya'ya başladığında karşılaştığı güçlükler anlatılmaktadır. Seminariya'da okurken Altay'daki arkadaşı Moisey Oroçinov yaşamını yitirmesi İ.M. Ştıgaşev'i derinden yaralar. Ardından 1881 yılında çok düşkün olduğu annesini kaybeder. Bir süre sonra da kardeşinin karısı vefat eder. Ştıgaşev memleketinden çok uzakta olduğu için cenazelerine bile gidemez. Ardından eğitiminin son yılında kardeşi İosif'in öldüğü haberini alır. Neredeyse üst üste yaşadığı iki kayıp, hem yakın arkadaşı Moisey Oroçinov hem de kardeşi İosif'in ölümü üzerine ana lehçesi olan Şorcada ağıt niteliğinde bir şiir kaleme alır. Ştıgaşev'in nesir şeklinde tercümesini de verdiği bu şiir başlıksızdır ve 42 dizeden oluşmaktadır. Nesir şeklindeki tercüme zaman zaman orijinal metin ile uyumsuzluk göstermektedir. Uyaklanış ve ölçüde bir düzen yoktur. Bu şiir Şor şair G.V. Kostoçakova, ayrıca Hakas şair N.M. Ahpaşeva tarafından Rusçaya çevrilmiştir. Bu şiirde şairin vatan hasreti ve yakınlarının kaybindan ötürü yaşadığı üzüntü ifade edilmektedir.

İ. M. Ştıgaşev 1885 yılında Nisan ayında Seminariya'yı başarıyla bitirip "ilk sınıflara öğretmenlik" sertifikası verilir. Böylece Matur köyüne öğretmenliğe döner. 1885'te Ştıgaşev'in çabalarıyla yeni bir okul kurulur. Ştıgaşev misyonerlik çalışmalarına da devam eder. Ayrıca sözlü geleneği derleme çalışmaları da yapar. "Kuznetsk Okruğundaki Yerlilerin Dünyanın ve İlk İnsanın Yaratılışıyla İlgili Efsaneleri" gibi bazı çalışmaları bu türdendir. Ştıgaşev'in derlemeleri Minusinsk Müzesinin Kütüphanesinde bulunmaktadır.

Ştıgaşev'in son eseri "Matur Papazının Uryanhay Bölgesine 1913 Yılında Seyahati"dir [*Poyezdka Maturskogo svyashçennika v Uryanxayskiy kray v 1913 godu*] . Uryanhay Bölgesi, yani bugünkü Tuva'ya yaptığı misyonerlik ziyareti ile ilgili eseridir. Ştıgaşev Uryanhay Bölgesine seyahatinden rahatsızlanarak dönmüş, döndükten kısa süre sonra 13 Kasım 1915'te vefat etmiştir.

Mihail Vasilyeviç Çevalkov (1817-1901)

Altay edebiyatının kurucusu , yazar, şair, eğitimci, folklorist ve ilk yerli misyoner din adamıdır. Dini literatürün çevirisive yayını konusunda çalışmalarının yanısıra ilk Altayca otobiyografik eseri ve Altayca şiirleri kaleme alan V.M. Çevalkov Altay misyonunun okullarında yetişmiştir.

Çevalkov Altayları oluşturan boylardan biri olan Teleütlerin Mundus soyundandır. Babasının ailesi önceleri Baçat nehri kıyılarında yaşarken Biysk şehri yakınlarındaki Kara-su'ya (bugün Karasuk) göç etmiştir. Mihail Vasilyeviç 1817 yılında doğduğunda önce Altaylı yerliler arasında yaygın olan Kipriyan adı verilmiştir. Bu dönemde Ruslarla bir arada yaşayan Altaylı yerliler arasında vaftiz edilmemiş olsalar bile Rusça ad alma yaygındır. Mihail Vasilyeviç 7 yaşına geldiğinde ailece Ulalu kıyılarına yerleştiler. Geldikleri yerde Ruslar yerleşmiş bulunuyordu. O sıralarda buraya yeni yerleşmiş bir Rus ailenin çocuğu olan İakov (Yakov) ile yakın dostluk kuran Mihail Çevalkov, daha sonra anılarında kendisinin dünya görüşüne büyük etki ettiğinden bahsetmiştir. Hristiyanlık ile ilgili ilk bilgileri arkadaşı İakov'tan öğrenmiştir.

*Преподобный Макарий (Глухарев),
миссионер Алтайский*

Bir süre Tom bölgesi ve Kuzey Altay'da göç ettikten sonra yine Ulalu'da kalan Çevalkovların yolu Arhimandrit Makariy (Gluharyov) ile kesişmiş, Mihail Papaz Makariy'den oldukça etkilenmiştir. Mihail 14 yaşında geldiğinde onun ısrarıyla bütün Çevalkov ailesi Hristiyanlığa geçer. Vaftiz olduktan sonra babası Vasiliy adını alırken geleceğin yerli misyoneri de Mihail adını almıştır.

Mihail Vasilyeviç günlerinin pek çoğunu Papaz Makariy 'le geçirmi, Makariy Gluharyov'un sesteği ile kendi kendine okuma yazmayı öğrenir. M.V. Çavalkov'un anılarına göre, bir gün papaz Makariy'in yanına geldiğinde Aziz İosif'in hayatını "Tatarca"ya çevirmeye çalışan İosif ve Pavel adında iki kişiyle karşılaşır. Onların çevirmekte zorlandığı bazı sözcükleri bulmalarında yardımcı olur. Bunun üzerine Papaz Makariy yanına daha sık uğramasını söyler ve Aziz İosif'in hayatını birlikte çevirmeyi teklif eder. Bir süre sonra onu tercümanı olarak kabul eder. Böylece 16 yaşına geldiğinde Mikail Çevalkov'un misyonda tercüme faaliyetleri başlamış olur. M.V. Çevalkov böylece Makariy'in yanında 5 yıl tercüman olarak çalışır. İncil'in çeşitli bölümlerini tercüme eder.

К ФОТОГРАФИИ «Апостолы Алтая». Фото 1909 г.:

- 1) епископ Владимир, 2) протонерей Ландышев, 3) игумен Макарий, 4) протонерей Вербицкий,
- 5) иеромонах Иннокентий, 6) иеромонах Антоний, 7) иеромонах Дометриан, 8) священник А. Гусев,
- 9) священник Филарет Синьковский, 10) священник В. Постников, 11) иеромонах Тихон, 12) священник Д. Россов,
- 13) священник М. Чевалков, 14) священник К. Соколов (позднее — епископ Бийский)

ЧӨБӨЛКӨПТҮҢ ЖҮРҮМҮ.

Жаңыланак үкту Пахтаи Пахтаибаев!

Сиз мениң сурап жангир, мениң калга бекте, сурап жаргет, калга маа аман сурап ар тарапк жанива, үрүңү жакыма ал бергөнүмдү, ал укканыма, мениң ары кыста түшкөнүмдү, ал-макка жүрүп мана кыста таңырамамы сурап турумаңар.

Жа, аман мән са мән бердүм таң алды! Маа таңырамаң мениң нибелем, жарың мана кыстангым; мениң сурама төртүн рол ирт-ти, су жаларың ирткел жарың сүң ирткелдү төмөң; су жалдар ирткелдү мурга-ай шашама, таттуу-ай жүн. таң-тө жүрүм, кү-бүк-сүң-тө жүрүм, аларың өмөкө манаң сүбөлү маа алканы ирткел, өкөмө ирткелдү калды, жарыма аларың мән манаң жүрү-гүмдү төккөңгү пазырамаң калды.

Жа, аман мән са карашыраң үлкөн пазырамаң үрүңмә кучма-ма ирткел! Ошондо аман сүмүн Тиликт, Алтай Арма, өмөр мәнү дурттан турарга, төрт аймактың мажың ирткел Төркө-Ойрот Каны болгон. Төрт аймактың ортоңдү түккөлүң чырамаң, кан ирткел Күңдүр кылаң жүрүм ирткел, өмөңкү калган кылаң жа-ды Солтоңдор, ирткелдү фадары Муромдар, фадри жулжам жүрү-сүн төккөңдөр, калкылары сүң бектүрү жар парганлар, калкылары сүң сүңтүрү жар парганлар, жарымаң сүң пазымаң жар парган-лар. Аларың ирткел Тиликттөр Ал Умарың үрүңмәк Аргымаң түнүмүн сүлүрөң сүңкүмдү дурттан турганлар. Жа алар мада пазы өмөрүмдү фадри төмөрү жулжам, ал аста-бүрүрүл ирткел жанымаң Миңга жүрүмдү, ирткел жанымаң Кара Каны жулжам, Алдыраң Ма-мытыла Памак Тиликттүн ма ирткел пазымаң жанымаң пазырамаң калды, төмөрүмдү сүңкүмдү Ада Тура ирткел-сүң. Ал Каны кара калы ирткел турарга калкымаң ирткелдү. Оү түкүмдү манаң өмөрүмдү ирткел манаң ала Чөбөлкөк пазымаң аман манаң Па-жыкка калды дурттангымдү. Мениң аманымаң сурап жүрү Пахтаи өмөр. Аман аман мән дурттанга Ил Турамаңың одуң кылаң-ырткелдү.

Bu bölgede etnografya çalışmaları yapan bilim adamlarına yardımcı olur. Ünlü Türkolog W.Radloff'a da derleme çalışmalarında yardımcı olmuş, onun isteği üzerine yaşamını anlattığı ilk Altayca eseri kaleme almıştır. W.Radloff'a hitaben yazılmış bir mektup ile başlayan "Çevalkov'un Hayatı" [Çöbөлкөптүң жүрүмү] bu eser otobiyografik bir çalışmadır. Çevalkov'un kırk yaşındayken ve yaklaşık üç ay içinde yazdığı bu eser W. Radloff'un *Obraztsı narodnoy literaturı tyurkskix plemyon* serisinin ilk cildinde yayımlanmıştır (1866). Bundan 13 yıl sonra *Pravoslavniy Blagovestnik* dergisinde Rusça olarak yayımlanır.

ПАМЯТНОЕ ЗАВѢЩАНІЕ.

Автобіографія миссіонера Алтайской духовной миссіи

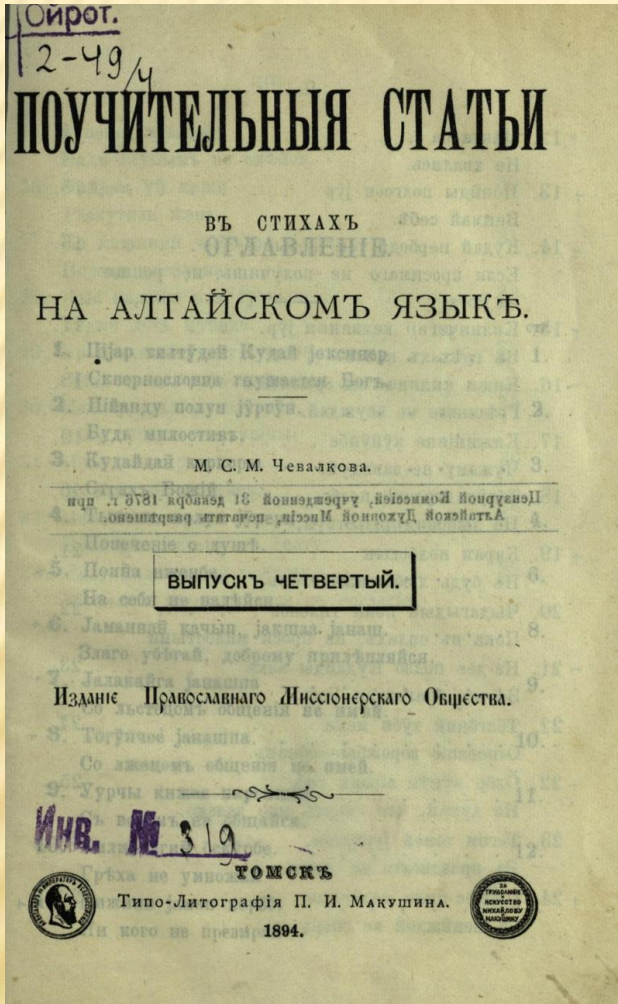
Священника М. В. ЧЕВАЛКОВА.

МОСКВА.
Типографія А. И. Снегиревой. Остоженка, Савеловскій пер., собств. д. № 1
1894.

Daha sonra bu eser daha sonra genişletilerek Arhimandrit Makariy'nin Rusçaya tercümesiyle *Pamyatnoye zaveščaniye* adıyla Rusça olarak yayımlanır (Moskova, 1894). Mihail Vasilyeviç eserini "*Undulbas keeres*" "*Unutulmaz Vasiyet*" adıyla Altayca yazmıştır. Çevalkov'un yetmiş yedi yaşındayken yazdığı "*Unutulmaz Vasiyet*" kızlarına hitaben yazılmıştır. Bu yüzden de "*vasiyet*" olarak adlandırılmıştır. İlk eserinin üzerinden geçen 30 yıllık olayları da içerir.

W. Radloff M. Çevalkov'a sadece dinî eserleri çevirmekle uğraşmakla kalmayıp, Altayların manevi dünyasını geliştirici eserlere de yönelmesi gerektiği konusunda tavsiyelerde bulunmuş, bunun üzerine Mihail Çevalkov İ.A. Krılov'un manzum hayvan hikayelerini (*basnya*) "*Tapkırlar*" adıyla Altayca tercüme etmiştir. Çevalkov'un hem dini içerikteki tercümeleri hem de edebi tercümeleri birbir tercüme olmayıp Çevalkov'un eserin içeriğini kısmen serbest olarak aktarması biçimindedir. Çevalkov 1880-1890 yılları arasında İ.A. Krılov'un çok sayıda öğretici şiirini Altaycaya tercüme eder "Horozun Değerli İnci Bulması" [Пөтүк баалу жемчуг тапканы /Петух и жемчужное зерно], "Yusufçuk ile Karınca" [Секирткиш ле Чымалы /Стрекоза и Муравей], "Kuğu, Turna Balığı , Akrep" [Куу, Чортон, Рак /Лебедь, Рак и Щука], "İki Köpek" [Эки ийт /Две собаки], "İki Keçi" [Эки теке/Два козла] bunlardan bazılarıdır. Çevalkov çevirilerinde Altay sözlü geleneğinden büyük ölçüde faydalanmış, Altay atasözleri ve halk şarkılarıyla anlatımı zenginleştirmiştir.

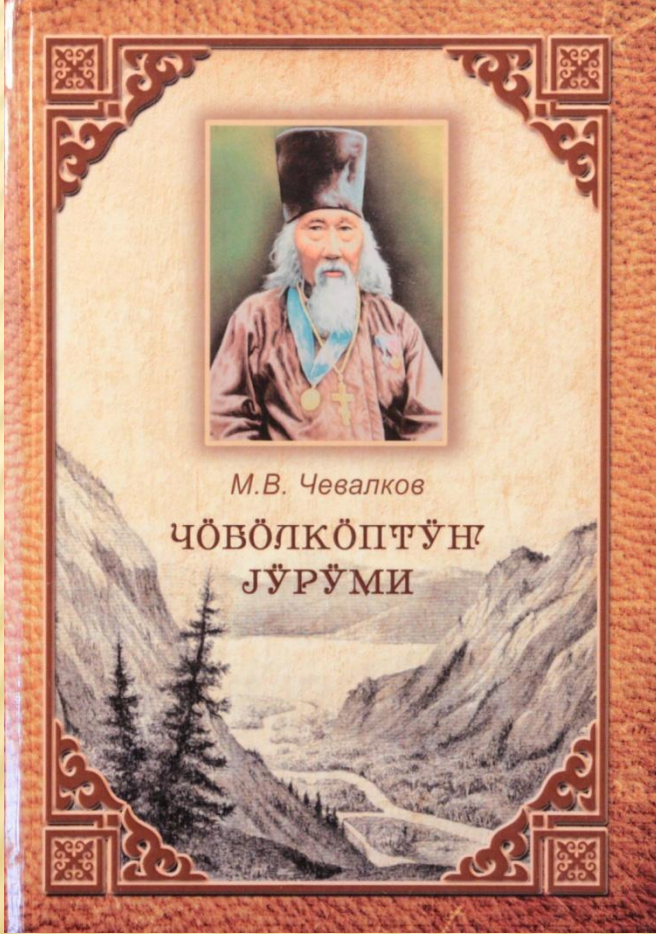

Bir süre sonra Çevalkov kendi öğretici şiirlerini yazmaya başlamış, bu tarzda şiir ve öykülerini “Öğretici Makaleler” [Поучительныя статьи, Казань, 1872], “Şiir ve Nesir Biçiminde Öğretici Makaleler” [Поучительныя статьи в стихах и в прозе на алтайском языке, Казань, 1881], “Şiir Biçiminde Öğretici Makaleler” [Поучительныя статьи в стихах] (Tomsk, 1893, 1894)

1872 yılında yayımlanan “Öğretici Makaleler” kitabında 4 uzun manzum hikaye yer almaktadır: “Kıraçı-bıla añçı” , “Sığırgan bıla calku paka”, “Arakı-bıla çay orun plaaşkanı”, “Kürtük-bile takaa”. Bu eser Tomsk’ta 1910’da tekrar yayımlanmıştır.

1881 yılında yayımlanan » “Şiir Biçiminde Öğretici Makaleler” (Казань, 1881), kitabı iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Hristiyanlık ile ilgili 5 manzum hikaye, ikinci bölümde ise insanın çeşitli yönlerini ele alan 29 manzum hikaye yer almaktadır.

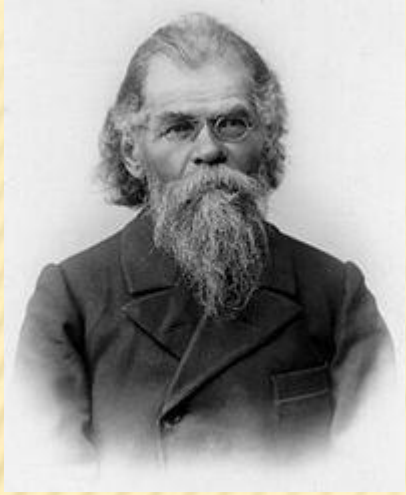
1894 yılında yayımlanan eserinde 33 şiir bulunmaktadır. “Tanrı Korkusu” [Kudaydañ korkorı] , “Kendine Güvenme” [Poyuna ijenbe] , “Günahlarını Çoğaltma” [Kilinçegiñ öskürbe],” “Övünme” [Maxtanba] gibi şiirleriyle insanları doğru davranışlara yöneltmeyi, aynı zamanda Tanrı’dan korkma, günah işlememe gibi Hristiyanlık ile ilgili değerleri öğretmeyi amaçlamıştır.

Onun eserlerinden seçmeleri ihtiva eden *Ülgerler-le Basnyalar* adlı antoloji 1958 yılında Gorno-Altaysk'ta yayımlanmıştır. *Çöbөлкөптүñ cürümi* ayrıca 1980 yılında, ardından 2016 yılında ise Altayca, Almanca ve Rusça olarak tekrar yayımlanmıştır.

Çevalkov'un tamamen dini içerikteki çevirileri arasında,
"Azizlerin Hayatı" [*Жития святых*] (Казань, 1882),
[Hazreti İsamızın Matfey Tarafından Yazılan Kutsal İncili" [*Yisus Xristis kaanibistiñ Matfey biçigen Agaru Evangeliezi/Господа нашего Иисуса Христа святое Евангелие от Матфея*] (Томск, 1878),
"Altay Rushani Misyonu'ndaki Vaftiz Edilmiş Yerliler için Öğretiler Derlemesi" [*Собрание поучений для ново-крещеных инородцев Алтайской духовной миссии*] (Томск, 1886),
"Gerçek Din ve Gerçek Tanrıya İnanmak Üzere Vaftiz Edilmeye Hazırlananlar İçin Sohbet" [*Беседы готовящемуся к святому крещению об истинном боге и истинной вере*] (издание на алтайском и русском языках, исправленное и дополненное. Томск 1892),
"Altaylı Yerlilerin Lehçesinde Dua Kitabı" [*Часослов на наречии алтайских инородцев*](Томск, 1895),
"Matta, Markos, Luka ve Yuhanna'nın İncili" [*Евангелие от Матфея, Марка, Луки, Иоанна*] (Томск, 1910) sayılabilir.

Григорий Николаевич Потанин
(1835-1920)

Mihail Vasilyeviç Çevalkov W. Radloff dışında, Nikolay Mihayloviç Yadrintsev, Grigoriy Nikolayeviç Potanin gibi ünlü bilim adamlarının kaynak kişisi olmuştur. 1879 yılında Potanin'in Altay'a gezisi esnasında Çevalkov onun tercümanı ve Altay yerlilerinin kültürü ile ilgili bilgi kaynağı olmuştur. Potanin'in "Kuzeybatı Moğolistan Etütleri" adlı eserinde sık sık Çevalkov'a göndermeler yapılmaktadır. Çevalkov'un Altay'daki misyoner çalışmalarına etkisinin büyük olduğu söylenebilir. Örneğin ünlü Türkolog misyoner Vasiliy Verbitskiy ve misyoner Makariy Nevskiy onun öğrencileri olmuştur.

1896 yılında misyonerlik görevini bırakan Mihail Vasilyeviç Çevalkov 23 Ağustos 1901'de vefat etmiş ve Altay Cumhuriyeti'nde Onguday köyünde defnedilmiştir.

Николай Михайлович Ядринцев
(1842—1894)